

KONFERENCE – 60 LET HYGIENICKÉ SLUŽBY VE STŘEDOČESKÉM KRAJI

V roce 1952 byly zákonem č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, položeny základy hygienické služby na území tehdejšího Československa v podobném pojetí, v jakém ji známe až do dnešních dnů. Hygienická a protiepidemická péče podle tohoto zákona spočívala v péči o zdravotně příznivé pracovní podmínky člověka, zvláště dbala na ochranu jeho zdraví při práci před nepříznivými účinky pracovního prostředí a procesu a před nemocemi z povolání. Orgány hygienické a protiepidemické služby podle tohoto zákona byli hlavní hygienik republiky Československé, hlavní hygienik Slovenska, krajsí hygienici a okresní hygienici. Orgány hygienické a protiepidemické služby měly pro plnění svých úkolů výkonná hygienická a protiepidemická zařízení, a to ústřední (oblastní) výzkumné ústavy v oboru hygieny, v oboru epidemiologie a v oboru mikrobiologie jako zařízení ministerstva (pověřenectva) zdravotnictví a krajské výzkumné ústavy a krajské a okresní hygienicko-epidemiologické stanice jako zařízení příslušného národního výboru.

Při příležitosti 60. výročí založení hygienické služby uspořádala dne 1. listopadu 2012 Krajská hygienická stanice Středočeského kraje v historických prostorách Státního zdravotního ústavu slavnostní konferenci. K pozvaným hostům konference patřili jak stávající zaměstnanci KHS Středočeského kraje, tak významné a zasloužilé osobnosti, které ať již celou či jen určitou část svého profesního života spojily se středočeskou hygienickou službou. Nejvýznamnější osobností konference byl doc. MUDr. Jaroslav Kříž, který jednak patří mezi významné osobnosti středočeské hygienické služby a jednak byl v letech 1990–1993 hlavním hygienikem ČR. Vzpomínalo se ale také na ty, kteří již dnes mezi námi nejsou a kteří se zásadním způsobem podíleli na činnosti hygienické služby a zasloužili se o její rozvoj.

Konferenci oficiálně zahájil ředitel KHS Středočeského kraje JUDr. Ivo Krýsa, který pak společně s MUDr. Lidmilou Hamplovou celou konferenci provázel; společně prokládali příspěvky a vzpomínky řečníků

zajímavými informacemi ze společenského a kulturního života každé uplynulé dekády. Prvním odborným příspěvkem konferenci otevřel doc. MUDr. Jaroslav Kříž, který mimo jiné připomněl též udělování Řádu dobrého srdce za vynikající vztah ke kolegům. O své vzpomínky na profesní život strávený ve středočeské hygienické službě se s účastníky konference podělili MUDr. Vladislav Feierabend, MUDr. Karel Markvart či MUDr. Darina Hartlová.

Hygienická služba byla ve svém počátku velice rozmanitá, zaměřená na preventivní medicínu v celé šíři životního a pracovního prostředí; nicméně nebyla dělena na žádné obory. Ty se vyvíjely až postupně. Již v Riegerově naučném slovníku z roku 1863 je hygiena vykládána jako „nauka o zdraví vykládající, jak máme dle zákonův přírodních se řídit, abychom zdraví zachovali, a tudíž život přirozeně prodloužili“. Jako lékařskou vědu vysvětluje hygienu až Masarykův slovník naučný z roku 1933, tedy o 70 let později. Některé části hygienické služby však sahají svými kořeny ještě dál, např. školní hygiena je diskutována filozofy a pedagogy již v 17. století (zmiňme alespoň J. A. Komenského). Historický vývoj tzv. školní hygieny, resp. hygieny dětí a mládeže (dříve dětí a dorostu) včetně vzniku odborných materiálů představila ve své prezentaci „Historie a současnost hygieny dětí a mládeže“ MUDr. Lilian Rumlová.

Ještě předtím však Mgr. Tomáš Vodný zasvětil přítomné do historie vzniku hygienické služby a především jejího legislativního rámce ve své přednášce „Legislativa hygienické služby včera a dnes“. Počátky ochrany zdraví v českých zemích jsou patrné již v 16. stol. (v roce 1585 byli celkem čtyři „physici regni“; v roce 1892 jich bylo již 75), první právní předpisy se však objevují až později.

Kromě říšského zákona č. 68/1870 je to také zákon č. 332/1920 Sb., ze dne 15. dubna 1920, jímž stát přejímá výkony zdravotně policejní. Vzniká institut státního lékaře (předchůdce hygienika) a zdravotní policie. Za doby první republiky jsou postupně vymezovány úkoly

Pokračování na str. 40

KONFERENCE – 60 LET HYGIENICKÉ SLUŽBY VE STŘEDOČESKÉM KRAJI

Pokračování ze str. 28

v ochraně zdraví ve všech oborech lidské činnosti. Teprve v roce 1952 je přijat zákon o hygienické službě, její organizaci, úkolech a povinnostech v této oblasti.

„Činnost HOK za uplynulých 60 let“ prezentoval prom. biol. Jiří Kolář. Z hygieny „komunální“, která byla i v 60. letech značně rozsáhlá a rozmanitá (byly vydány směrnice pro hygienickou a protiepidemickou péči v holičství a kadeřnictví, v hromadné dopravě, v provozovnách péče o pleť, hygienické požadavky pro rekreační rybníky či pro výstavbu a provoz zařízení cestovního ruchu), vyzdvihneme alespoň ustanovení ochranných pásem hygienické ochrany, které hygienická služba posuzovala.

Ochrana zdraví při práci patří mezi nejstarší obory v hygienické službě. Nejen o historii ochrany zdraví při práci, ale také o vývoji nemocí z povolání informovala na konferenci MUDr. Michaela Krchová přednáškou „Nemoci z povolání – historie a současnost“.

Ve svém sdělení „60 let hygienické služby z pohledu epidemiologa“ MUDr. Iva Domasová přiblížila činnost oboru epidemiologie v jednotlivých desetiletích. Na několika grafech také ukázala, jaký význam mělo pravidelné očkování v prevenci vzniku a šíření infekčních nemocí.

V 60. až 80. letech ve středočeských okresech poměrně často dochází k epidemickým výskytům převážně alimentárních onemocnění, čítajících řádově stovky postižených. Jednu takovou epidemii přiblížil účastníkům konference MUDr. Josef Vlček ve své prezentaci na téma: „Šetření epidemie VHA před 30 lety“ – jednalo se o epidemii v obci Liteň v roce 1984, na které se sám tehdy podílel jako epidemiolog. Zajímavé pak bylo jeho srovnání tehdejších a současných pracovních postupů při likvidaci hromadného výskytu tohoto onemocnění.

„60 let v hygieně výživy“ shrnula ve svém příspěvku MUDr. Marie Krečmerová. Hygienická služba dozorovala v 60. až 90. letech veškerou potravinářskou výrobu, prodej a stravování. Činnost hygieny výživy v 80. letech ovlivnila havárie v Černobylu – byly odebírány vzorky cukrové řepy a obilí na polích, hub v lese, různé druhy masa apod. Výsledky z laboratorní hygieny však nebyly nikdy postoupeny. Pro 90. léta je charakteristický rozvoj podnikání, který se dotkl i stravovacích služeb. Byly zakládány poradny správné výživy zaměřené na vybrané skupiny obyvatel, např. zaměstnance v rizikových povoláních nebo těhotné či kojící matky.

Odborné konference se zúčastnila více než stovka odborníků z řad bývalých i stávajících pracovníků v hygienické službě. Byla tak nejen nevšední příležitost k získání informací o hygienické službě a způsobu práce v předešlých letech, ale především představovala možnost zajímavého setkání s vysokou odbornou i společenskou hodnotou. Dík patří v této souvislosti rovněž ředitelce Státního zdravotního ústavu, která pro konání konference poskytla prostory.

Všichni zúčastnění se shodli na tom, že přes přetrvávající snahy o odebírání historických kompetencí hygienické služby je třeba tomuto tlaku čelit odbornými argumenty, nepřetržitým vzděláváním zaměstnanců hygienické služby a v neposlední řadě též uveřejňováním jejích aktivit. K naplňování těchto cílů měla přispět i právě proběhlá konference.

*Mgr. Šárka Nováková
JUDr. Ivo Krysa, LL.M.
KHS Středočeského kraje*